

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ КУЛЬТУРИ

УДК 002.2:378:008-043.96 (477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5984/2022/4.43>

Барановська Н. М.

Національний університет «Львівська політехніка»

ПОЧАТКИ УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО КНИГОВИДАННЯ ТА ПЕРІОДИКИ КРІЗЬ ПРИЗМУ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО ВІДРОДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

У статті розглядається питання зародження та розвитку українського книговидання і періодики в перших університетах Наддніпрянщини, їх значення та роль у процесах національно-культурного відродження в Україні, піднесення національної свідомості та формування української національної ідеї у ХІХ столітті.

Проведене дослідження дає можливість стверджувати, що українське національно-культурне відродження ХІХ ст. стало важливим чинником розвитку національно-політичної і культурної свідомості та ідентичності, культурного відродження української нації, розвитку її літературної творчості, освітньої та наукової активності. Звертається увага, що Харківський і Київський університети мали великий вплив на процеси національно-культурного відродження в Україні ХІХ ст. Вони започаткували розвиток національного університетського книговидання та періодики, здійснювали публікацію методологічних досліджень української історії, мови та літератури, підтримували розвиток нового романтичного напрямку у культурі, який безпосередньо пов'язаний з українським національно-культурним відродженням. Ці університети стали невід'ємною частиною інтелектуальної історії та культурної спадщини українського народу, основою формування осередків українського національного руху. Зазначено, що видавнича діяльність перших університетів Наддніпрянської України, яка відбувалася у складних умовах русифікаторської політики російського царизму, характеризувалася українською національною спрямованістю, була стимулом для розвитку національної літератури і впровадження української літературної мови у сферу вищої освіти та науки. Університетське видавництво сприяло пробудженню інтересу до українського історичного минулого, звичаїв і традицій, усвідомлення українців як етнічної нації, що має право на вільний розвиток, суб'єктність і самовизначення. Окрім того, було закладено фундамент створення видавничого стилю університетської наукової та навчальної книги, яка була засобом нагромадження знань і передових думок, їх поширення та популяризації у прогресивних студентських колах, забезпечуючи формування нової високоосвіченої еліти українського суспільства.

Ключові слова: книговидання, періодика, Київський університет, Харківський університет, національно-культурне відродження, Україна.

Постановка проблеми. Історія розвитку книговидання та періодики в українських університетах є цікавою і непересічною сторінкою українського національно-культурного відродження ХІХ століття. Видання перших університетів, заснованих у Наддніпрянській Україні, заклали основи розвитку національної університетської видавничої справи, мали вплив на національно-культурний та інтелектуальний розвиток українців. Вони сприяли розвитку та використанню української літератур-

ної мови, усвідомленню необхідності вивчення та використання історико-культурної спадщини, були ефективним засобом передачі знань та їх розповсюдження у суспільстві. Були започатковані наукові дослідження на широкій джерельній основі, які стали міцним фундаментом для подальшого розвитку вітчизняної освіти та науки і творення української національної еліти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сформульована тема не знайшла достатнього

висвітлення в українській історіографії, вітчизняні історики тільки побіжно розглядали окремі аспекти досліджуваної тематики. Незважаючи на те, що за останній період з'явилося чимало праць з питань книговидання та періодики XIX ст., немає окремого комплексного дослідження видавничої діяльності в українських університетах Наддніпрянщини у контексті національно-культурного відродження цього періоду. Названу тему з різних точок бачення висвітлювали В. Бакіров [4], Л. Давидова [7], Я. Ісаєвич [9], В. Кравченко [12], М. Тимошик [14], Богатчук С. [15], Л. Волкотруб [17], О. Рясна [21] та інші.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати зародження та розвиток книговидання і періодики в українських університетах Наддніпрянщини, їх значення та роль у процесах національно-культурного відродження в Україні XIX століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діяльність українських університетів невіддільна від продукування та використання книг, які завжди асоціювалися з ерудицією, інтелектом та знаннями, як невичерпні джерела мудрості, основним завданням яких є прискорення та полегшення процесу універсального пізнання, системних наукових пошуків і розвитку інтелектуальної думки. З огляду на те, що сам винахід книгодрукування став надзвичайно важливим науковим і культурним відкриттям людства, розвиток університетської освіти та науки був важливим стимулом для піднесення і поширення видавничої справи, а самі університети стали засновниками друкарень.

Прогресивна українська інтелігенція XIX ст., яка відчувала приниження і придушення української культури, її русифікацію з боку Російської імперії, ідею національно-культурного відродження пов'язувала з просвітою народу на засадах української історії, мови та літератури. Це можна було втілити за допомогою вищої університетської освіти та книгодрукування.

Українське національно-культурне відродження розпочинається у Харкові. З ініціативи видатного представника національної інтелігенції, відомого просвітника, винахідника та громадського діяча Василя Каразіна у листопаді 1804 р. тут був заснований Харківський університет (тепер Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна) – перший на Наддніпрянській Україні та один із найстаріших університетів Східної Європи. Його було урочисто відкрито 29 січня 1805 р. і він відразу став центром націо-

нально-культурного відродження в Україні, а фундатор університету В. Каразін – «архітектором» цього відродження. Саме у Харкові зібралася ціла плеяда талановитих науковців і літераторів, які розпочали системні методологічні дослідження української історії, мови та літератури, розвивали новий романтичний напрям у культурі, який безпосередньо пов'язує з українським національно-культурним відродженням.

Харківський університет відіграв важливу роль у зародженні університетської видавничої діяльності на українських теренах. Його викладачі стали ініціаторами, авторами, редакторами, видавцями книг українською літературною мовою, перших в Україні газет, журналів та альманахів. Вже у 1804 р. з ініціативи В. Каразіна, який прагнув зробити Харківський університет фундаментом вищої освіти та видавничої справи Лівобережної України, було куплено чотири друкарські верстати, матриці для 12 кирилических і трьох латинських шрифтів, численні інші матеріали, крім того, ляйпцізькій словолитній фірмі Брайткопфа і Гертеля замовлено матриці не тільки літер, але й цифр, математичних, календарних знаків і нот [1, с. 16]. Університетську друкарню було облаштовано у головному корпусі. Навколо неї об'єдналися прогресивні представники громадянських кіл та творчої інтелігенції, що сприяло становленню друкарні як осередку поширення освітніх і культурних надбань не тільки у Харкові, а й у регіоні [2]. Вона забезпечувала навчальний заклад науковими працями, підручниками, навчальними посібниками та курсами лекцій, і була досить потужною у ранній період книговидання в українських університетах. Технічне оснащення друкарні постійно зростало. З першого року її відкриття успішно працювала і словолитня. У 1809 р. роботу друкарні Харківського університету забезпечували 10 працівників і 6 учнів, а друк здійснювався на 3-4 друкарських верстатах. А в 40-х рр. XIX ст. друкарня вже використовувала 6 друкарських верстатів і близько 450 пудів різних шрифтів, завдяки чому вона видавала наукові праці іноземними мовами: французькою, німецькою, грецькою, латиною.

Протягом 1805 – 1814 рр. Харківський університет випустив у світ 207 книг і брошур. За перші п'ятдесят років роботи друкарні було видано 646 книг, що становило в середньому приблизно 13 назв на рік [3]. З типографії Харківського університету у 1807 р. вийшов перший у Наддніпрянській Україні друкований українською мовою твір вихованця університету В. Масловича [4].

Найбільше серед опублікованої продукції університетської друкарні було наукових видань – 397, а також навчальних посібників. Загалом наукова і навчальна література становила майже одну третину всієї друкованої продукції друкарні – близько 200 назв [5]. Викладачі та вихованці Харківського університету брали активну участь у розробці бібліотечної бібліографії, цікавилися питаннями бібліотечно-бібліографічної класифікації. У 1824 р. вийшов у світ друкований каталог Харківської університетської бібліотеки, яка налічувала на той час близько 17 тисяч томів [6].

Друкарня Харківського університету видавала художні твори, переклади, студентські роботи, звіти про діяльність університету, і, звичайно, наукові праці своїх професорів, позаяк з 1812 р. діяло «товариство наук при університеті», яке мало на меті видання професорських праць. Серед найбільш ґрунтовних наукових робіт у стінах цієї друкарні були опубліковані підручники з риторики та мовознавства першого ректора Харківського університету філософа і мовознавця, професора Івана Рижського («Досвід риторики», 1805 р., «Наука віршотворства», 1811 р.), двотомна теоретична робота з музикознавства «Теорія музики» Густава Гесса де Кальве (1818 р.), п'ятитомне видання професора хімії Фердинанда Гізе «Загальна хімія», що стало зразковим посібником і містило прогресивні на той час ідеї [7, с. 48–49]. У 1812 р. з друкарні вийшла праця професора історії Харківського університету Гаврила Успенського «Досвід оповіді про давнини руські», яка була першою в Україні спробою наукової роботи, в якій містилися елементи історико-правового дослідження. У ній автор висловив припущення, що ще до приходу Рюрика русичі мали свої закони, а в одному з підрозділів її другої частини «Про колишні в Малоросії чини та присутственні місця» розповідалося про історію козацьких звань (полковник, осаул, значковий товариш і т.д. [8, с. 17–19].

Важливо, що у багатьох працях, опублікованих Харківським університетом, використовувалася українська літературна мова, яка у період національно-культурного відродження XIX ст. переживала період свого становлення. Був надрукований переклад відомого твору часів Київської Русі «Слова о полку Ігоревім» (1807 р.). Видавалися твори класиків української літератури, які пробуджували національну свідомість українців. Українською мовою були надруковані відомі п'єси письменника Івана Котляревського: «Наталка Полтавка» (1838 р.), «Москаль-чарівник» (1841 р.), посмертне повне видання «Енеїди» у шести частинах (1842 р.), яке

сприяло зацікавленню українським словом і стала стимулом для наступних ініціатив у галузі українського за змістом і мовою книговидавництва. Було надруковано також твори основоположника прозових творів українською мовою Григорія Квітки-Основ'яненка «Шельменко – волосний писар» (1831 р.), «Сватання» (1836–1840 рр.), «Гануся» (1840 р.), «Шельменко-денщик» та інші [9].

Велику роль у процесах українського національно-культурного відродження XIX ст. відіграла багатожанрова періодика, яка в цей час почала виходити в університетській друкарні Харкова. Вона засвідчила зародження української журналістики, дала перші зразки літературної критики, літературознавства, бібліографії, збагатила українську літературу малими жанрами, такими, як ліричні вірші, романси, сатиричні і гумористичні поеми, фейлетони, нариси. Незважаючи на свою деяку аморфність, відсутність іноді чіткої ідейно-політичної спрямованості, перші періодичні видання на Україні сприяли дальшому розвитку молодій українській літературі [10].

У 1812 р. університетська друкарня видавала газету «Харківський щотижневик», редагування якої здійснювали як викладачі, так і студенти. У 1816 р. тут почав виходити перший гумористично-сатиричний журнал «Харківський Демокрит», що репрезентував жанр літературної пародії, містив сатиричні замітки та епіграми, критикуючи у завуальованій формі кріпацтво та інші жорстокі для українства сторони російського самодержавного устрою. Це був перший часопис, де використовувалася українська мова та публікувалися матеріали з історії Слобожанщини. Упродовж 1816–1819 рр. з ініціативи одного з провідних харківських романтиків, професора Ізмаїла Срезневського у друкарні Харківського університету видавався один із перших українських літературно-мистецьких, громадсько-політичних і краєзнавчих журналів «Український вісник», на сторінках якого друкувалися цікаві матеріали з історії, географії та етнографії України. Із 1817 р. до 1824 р. у Харкові виходила щотижнева літературна газета «Харківські відомості», заснована 1817 р. журналістом А. Вербицьким. Із 1819 р. видання газети перейшло до ради Харківського університету, її редагували П. Гулак-Артемівський, Є. Філомафитський та ін. [11]. У 1824–1825 рр. Харківським університетом за редагуванням ад'юнкта О. Склабовського видавався літературно-художній, науковий та художньо-політичний тижневик «Український журнал» періодичністю 24 номери на рік. У ньому друкувалися статті про усну народну

творчість, побут і звичаї українців. На сторінках журналу було здійснено публікацію документів сімейного архіву українського етнографа та історика О.М. Марковича [12]. Серед інших періодичних видань, що виходили в Харківському університеті, заслуговують на увагу збірники «Український альманах» (1831 р.) та «Український збірник» (ч. I, 1838 р.). У них переважала українська тематика, твори про історичне минуле українського народу, але «україномовні тексти (такі, як наприклад, вірші і переклади Петра Гулака-Артемівського) належали до винятків» [9]. Упродовж 1833—1838 рр. у Харківській університетській друкарні вийшли три фольклорно-історичні збірники І. Срезневського «Запорізька старовина», які містили багатий матеріал з історії України. Загалом за першу половину XIX ст. в Харкові вийшло 12 періодичних видань – газет, журналів і збірників, які мали величезний вплив на національно-культурний та інтелектуальний розвиток українців.

У 30-х рр. XIX ст. основним центром національно-культурного відродження України та українського книговидання стає Київ. У 1834 р. тут був заснований *другий на Наддніпрянській Україні* – Київський університет Св. Володимира (нині – *Київський національний університет імені Тараса Шевченка*). *Незважаючи на те, що імперською владою він задумувався як установа для поширення «общерусской» культури, навколо Київського університету згуртувалися відомі українські вчені, талановиті викладачі та громадсько-культурні діячі, які виступали за національний розвиток українського народу, розвивали українську національну ідею та, завдяки своїй активній діяльності на ниві національно-культурного відродження, сприяли пробудженню у студентської молоді зацікавленості українською історією, мовою та літературою.*

Київський університет Св. Володимира став центром національно-культурного відродження на Правобережжі. Його друкарня була створена у 1835 р., через рік після заснування цього освітнього закладу, в одному з перших найманих університетських корпусів – будинку Корта на Печерську неподалік фортеці. Друкарські верстати та обладнання були передані університетській друкарні від Головного штабу Першої армії. Начальник друкарні поєднував кілька керівних функцій і мав у підпорядкуванні канцелярського службовця вищого окладу, який виконував обов'язки коректора [13]. Організаційні питання регламентували «Правила для управління друкарнею університету Святого Володимира» (1839), а її діяльність пере-

бувала під контролем керівництва університету та навчального округу [7, с. 49]. Незважаючи на те, що друкарня працювала у надзвичайно складних умовах русифікаторської політики імперської влади, коли не цінувалося та переслідувалося друковане слово, на підготовку і видання книг не виділялося коштів, а цензурні умови були дуже важкими, вона намагалася виживати за рахунок дрібних приватних замовлень. Водночас, друкарня Київського університету отримала дозвіл міністерства освіти на закупівлю латинського, польського, французького та німецького шрифтів, тому активно тиражувала книги для вивчення іноземних мов і видавала багато іншомовної літератури. На замовлення міністерства освіти вона видавала й літературу для потреб Київського навчального округу. А для Київського університету друкувала бланки дипломів, свідоцтв, звіти, навчальні програми і запитання для проведення іспитів. З метою підвищення якості поліграфічної продукції та збагачення ілюстративного оформлення 27 жовтня 1838 р. було відкрито літографію, що підпорядкувалася друкарні університету Св. Володимира [14, с. 224; 208–210].

Здійснюючи публікації української історичної літератури, фольклорних та етнографічних матеріалів, друкарня Київського університету продовжила національні традиції університетського книговидання, започатковані Харківською університетською друкарнею. *Видатним організатором видавничої справи, автором праць, вправним редактором і видавцем став перший ректор Київського університету Св. Володимира, визначний філолог, історик, фольклорист і природознавець, професор Михайло Максимович.* Він був автором власного варіанта українського правопису «максимовичівки», який певний час використовувався університетською друкарнею. Як вчений і викладач М. Максимович багато зробив для розвитку університетського книговидання в Україні та творення української університетської наукової книги, написаної на основі широкого використання документальних джерел.

М. Максимович працював для українського національно-культурного відродження, результатом чого стало видання ученим масиву продукції на українознавчу тематику. Науково-публікаційна діяльність М. Максимовича характеризувалася українською національною спрямованістю, з позицій якої написані його історичні, мовознавчі, літературознавчі праці, а також дослідження з фольклористики. Першою книгою, виданою у друкарні Київського університету, було історіософське дослідження М. Максимовича «Звідки

йде руська земля. За переказом Несторової повісті та за іншими старовинними писаннями руськими» (1837 р.), у якій автор доводить слов'янське походження Русі, адже «зародження найдавнішого духовного життя, високий розвиток народної поезії, писемності, літератури не дозволяє припустити норманську історію Русі» [15, с. 16]. Серед інших цінних університетських видань була *публікація* першої частини «Історії стародавньої руської словесності» (1839 р.) М. Максимовича, де він на основі всіх відомих писемних пам'яток стародавньої художньої літератури доводить автохтонність східних слов'ян [16, с. 19]. Обидві ці книги М. Максимович надрукував за власні кошти. Однак особливо важливим було те, що за допомогою цих праць видавець виявляв патріотизм і любов до України, «прагнув донести до широкого загалу свої дослідження про походження українців та самотність їхньої мови» [17].

Ректор М. Максимович не тільки писав і публікувався сам, а й заохочував до написання і публікації наукових праць своїх студентів. Тому видання студентських творів окремими книжками у друкарні Київського університету відбувалося, на той час, не без ініціативи ректора Максимовича, «це ставало доброю традицією» [18]. Прикметно, що вчений, залучаючи до видавничої діяльності студентів, відбирав ті твори, які відзначалися українознавчою тематикою. Це свідчить про наміри видавця зробити університетську друкарню важливим культурологічним осередком українського спрямування [19, с. 18].

Упродовж 1839–1849 рр. Київський університет випустив 140 книг [3]. Наукові книги, що вийшли у типографії Київського університету Св. Володимира заклали базу наукової концепції історії України, зробили внесок у розвінчання офіційної проросійської імперської історіографії, підкреслювали тяглість і неперервність української історії, переконання, що український народ – «одвічний господар української землі» [20, с. 8].

У друкарні Київського університету продовжувався процес розвитку української періодики. Зокрема, вийшли три книги альманаху «Кієвлянин» (1840, 1841, 1850). Це збірники наукових статей і художніх творів різних авторів, які охоплювали історію Київщини та України, й характеризувалися «високим науковим рівнем і тематичною насиченістю публікацій» [21]. Певним

досягненням, зважаючи на скромні можливості друкарні, були різноманітні ілюстрації, що вміщувались у кожному номері альманаху. Альманах репрезентував твори самого М. Максимовича і відомих письменників XIX ст., зокрема, П. Куліша, який опублікував свої «Малоросійські оповідання». Видання містило наукову працю «Про Петра Конашевича Сагайдачного».

Серед солідних видань, які вийшли з університетської друкарні, були чітко структурований звід історичних джерел «Пам'ятників, виданих Археографічною тимчасовою комісією для розбору давніх актів», відредагований М. Максимовичем, визначні українські твори історико-мемуарної прози, представлені козацькими літописами: «Літопис гадяцького полковника Григорія Грабянки», «Літописи подій Самійла Величка», історико-археографічні видання київського губернатора І. Фундукля (1847 р.), які свідчили про зростання наукового інтересу до київської старовини та усвідомленої необхідності вивчення, збирання, зберігання та використання історико-культурної спадщини.

Висновки. Отже, Харківський і Київський університети започаткували розвиток національного університетського книговидавництва та періодики і відіграли важливу роль у процесах національно-культурного відродження в Україні XIX ст. Вони стали невід'ємною частиною інтелектуальної історії та культурної спадщини українського народу, основою формування осередків українського національного руху. Видавнича діяльність перших університетів Наддніпрянської України була стимулом для проведення українознавчих досліджень, розвитку національної літератури, впровадження української літературної мови у сферу вищої освіти та науки. Університетське видавництво сприяло пробудженню інтересу до українського історичного минулого, звичаїв і традицій, поступового формування національної свідомості, усвідомлення українців як етнічної нації, що має право на вільний розвиток, суб'єктність і самовизначення. Окрім того, було закладено фундамент створення видавничого стилю університетської наукової та навчальної книги, яка була засобом нагромадження знань і передових думок, їх поширення та популяризації у прогресивних студентських колах, забезпечуючи формування нової високоосвіченої еліти українського суспільства.

Список літератури:

1. Книги громадянського друку, видані на Україні XVIII – першої половини XIX століття. Каталог / С.О. Петров. Харків: Редакційно-видавничий відділ книжкової палати УРСР, 1971. 304 с.
2. Подоляка Н.С. Видавнича справа Харкова кінця XIX – початку XX ст. у документах. URL: <https://www.academia.edu/26414107/> (дата звернення: 30.09.2022).

3. Початок розвитку на Україні бібліографії книг громадянського друку. URL: <https://allrefrs.ru/1-70289.html> (дата звернення: 30.09.2022).
4. Бакіров В.С. Харківський національний університет, Харківський національний університет імені В. Каразіна. Енциклопедія історії України: Т. 10: Т-Я. /Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. НАН України, Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2013. 688 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Kharkivskyj_natsionalnyj (дата звернення: 14.09.2022).
5. Видавнича діяльність перших університетів України. URL: https://allref.com.ua/uk/skachaty/Vidavnychia_diyal-nist-_persnih_universitetiv_Ukrayini?page=1 (дата звернення: 30.09.2022).
6. Початок розвитку на Україні бібліографії книг громадянського друку. URL: <https://allrefrs.ru/1-70289.html> (дата звернення: 30.09.2022).
7. Давидова Л. Зародження видавничої практики в українських університетах. *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 10. С. 47–50.
8. Греченко В., Ярмиш О. Початки досліджень історії права Київської Русі на українських землях у 1810-х рр. *Історико-правовий часопис*. 2017. №1(9). С. 16–21.
9. Ісаєвич Я. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми. *Ізборник / Я. Ісаєвич; відпов. ред. Ю. Ясіновський*. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. 520 с. URL: <http://litopys.org.ua/isaevych/is33.htm> (дата звернення: 30.09.2022).
10. Видавнича діяльність перших університетів України. URL: https://allref.com.ua/uk/skachaty/Vidavnychia_diyal-nist-_persnih_universitetiv_Ukrayini (дата звернення: 15.09.2022).
11. В. Греченко. 208 років харківської журналістики. Харківська обласна організація Національної спілки журналістів України. URL: <https://nsju.org.ua/histori> (дата звернення: 25.09.2022).
12. Кравченко В.В. Украинский журнал (1824–1825). URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Ukraynskyj_zhurnal_z (дата звернення: 25.09.2022).
13. Становлення університетської друкарні URL: <https://studall.org/all3-142833.html> (дата звернення: 25.09.2022).
14. Тимошик М. С. Історія видавничої справи: підручник. 2-ге вид, виправлене. Київ: Наша культура і наука, 2007. 496 с.
15. Богатчук С.С. Українська історія в дослідженнях М. О. Максимовича. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. Том 32(71). 2021. № 4. С. 13–20.
16. Бойко Н. І. М. Максимович – навіки з рідним краєм. Черкаси: Видавець О.Ю. Вовчок, 2004. 248 с.
17. Волкотруб Л. М. Видавнича діяльність М. Максимовича. URL: http://history-pages.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/10/28_3_Volkotryb.pdf (дата звернення: 25.09.2022).
18. Роль Михайла Максимовича у розвитку наукової книги. URL: <https://infopedia.su/2x45a4.html> (дата звернення: 18.09.2022).
19. Лобода С. М., Денисенко С. М. Видавнича справа і технічне редагування: навчальний посібник. Київ: НАУ, 2021. 76 с.
20. Бурлака О. В. Концепція української історії у «Філологічних листах до М. П. Погодіна» Михайла Максимовича. «Гуманістичні ідеї у науковій спадщині М.О.Максимовича»: методичні матеріали за результатами Інтернет-семінару / Наталія Степанова. Черкаси: Видавництво Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради, 2015. С. 7–14.
21. Рясна О. О. Видавнича та редакторська діяльність Михайла Максимовича: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2004. 20 с. URL: https://revolution.allbest.ru/journalism/00441535_0.html (дата звернення: 25.09.2022).

Baranovska N. M. BEGINNINGS OF THE UNIVERSITY BOOK PUBLISHING AND PERIODICALS THROUGH THE PRISM OF NATIONAL AND CULTURAL RENAISSANCE IN UKRAINE

The article researches an origin and development of Ukrainian book publishing and periodicals in the first Naddniprianschyna's universities, their importance and role in the processes of national and cultural renaissance in Ukraine, raising of the national consciousness and formation of Ukrainian national idea in the nineteenth century.

The study gives an opportunity to argue that the Ukrainian national and cultural renaissance of the nineteenth century became an important factor in the development of national and political consciousness and identity, cultural revival of the Ukrainian nation, development of its literary creativity, educational and scientific activity. Attention is paid to the fact that Kharkiv and Kyiv universities had a great influence on the processes of national and cultural renaissance in Ukraine of the nineteenth century. They started the development

of national university publishing and periodicals, carried out publishing of materials of Ukrainian history's methodological research, language and literature, supported the development of a new romantic direction in culture, which is directly related to the Ukrainian national and cultural renaissance. These universities have become an integral part of the intellectual history and cultural heritage of the Ukrainian people, the basis of the Ukrainian national movement centers formation. It is noted that the publishing activity of the first universities of Naddniprianska (Dnipro area) Ukraine, which took place in the difficult conditions of Russian tsarism's Russification policy, was characterized by Ukrainian national orientation, was an incentive for development of national literature and introduction of Ukrainian literary language in the sphere of higher education and science, fostered the interest to the Ukrainian historical past, folklore and native word, customs and traditions. This contributed to the formation of national consciousness, awareness of Ukrainians as an ethnic nation, which has right to free development, subjectivity and self-determination. The publication at Ukrainian universities laid the foundations for creation of university scientific and educational book, which was means for accumulating knowledge and advanced thoughts, their dissemination and popularization in progressive student circles, ensuring the formation of a new highly educated elite of Ukrainian society.

Key words: *book publishing, periodicals, Kyiv University, Kharkiv University, National and Cultural Renaissance, Ukraine.*